

Brussel, 18 november 2020

Advies van de ARGO over de integratie van gender in het strategisch engagement voor landbouw en voedselzekerheid van de Belgische ontwikkelingsamenwerking

De Adviesraad Gender en Ontwikkeling (ARGO) adviseert om rekening te houden met de volgende elementen om gender te integreren in de strategische prioriteit voor landbouw en voedselzekerheid in de Belgische ontwikkelingsamenwerking¹.

1. Context

1. De trend van toenemende verstedelijking, de bevolkingsgroei, de globalisering van de waardeketens in de landbouw, niet-duurzame landbouwpraktijken, de uitputting van de natuurlijke rijkdommen en de toenemende grootschalige buitenlandse en nationale investeringen in grond, biobrandstoffen en de op export gerichte voedingsindustrie hebben geleid tot **nieuwe risico's**, zoals grondroof, voor de bewoners van het platteland, die op die manier **hun toegang tot grond, tot de natuurlijke rijkdommen en/of tot hun werk kunnen verliezen**.
2. Ondanks de groeiende trend van verstedelijking **woont nog altijd ongeveer de helft van de wereldbevolking op het platteland**.² **Drie vierde van de armen** in de wereld wonen en werken in landelijk gebied. Uit de beschikbare gegevens van de gender- en ontwikkelingsindicatoren, blijkt dat vrouwen en meisjes op het platteland in onevenredige mate worden getroffen door armoede, uitsluiting en de gevolgen van de klimaatverandering.³
3. De **rechten en de prioriteiten van vrouwen en meisjes op het platteland worden**, op alle vlakken, **met moeite verwezenlijkt** door toepassing van het wettelijk kader, als dat al bestaat, en door de uitvoering van het ontwikkelingsbeleid en investeringsstrategieën. Er is bijzondere aandacht nodig voor de meervoudige en elkaar kruisende identiteiten en vele vormen van ongelijkheid waarmee vrouwen op het platteland te maken hebben: jong, oud, hoofd van een eenoudergezin, lid van een inheemse bevolkingsgroep, getroffen door hiv, als LGBTI persoon,

1 De Directie-Generaal Ontwikkelingsamenwerking heeft een strategienota opgesteld voor de sector van de landbouw en de voedselzekerheid die de prioritaire krachtlijnen bepaalt voor de interventies van de Belgische ontwikkelingsamenwerking in deze sector:

https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/strategienota_landbouw_en_voedselzekerheid_2017.pdf

2 In 2017 schatte de Wereldbank de plattelandsbevolking wereldwijd op 45,176%:

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS>

3 Concept Note, Expert Group Meeting on "Challenges and opportunities in achieving gender equality and the empowerment of rural women and girls", Convened by UN-Women IFAD, FAO, and WFP, Rome, Italië, 20-22 september 2017 <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/62/csw62%20egm%20concept%20note.pdf?la=en&vs=524>

52nd session of the Commission on the Status of Women, "Gender perspectives on climate change," Issues paper for interactive expert panel on Emerging issues, trends and new approaches to issues affecting the situation of women or equality between women and men, 2008,

<http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw52/issuespapers/Gender%20and%20climate%20change%20paper%20final.pdf>

als persoon met een handicap, migrant, vluchteling of ontheemde persoon. In veel landen worden de rechten en prioriteiten van vrouwen en meisjes vandaag bedreigd door de heropleving van conservatisme en religieus fundamentalisme.

4. De meeste vrouwen op het platteland halen hun **bestaansmiddelen** uit **landbouw** en dat is **bijna altijd informeel werk**⁴. Een groot deel van het werk van vrouwen wordt gekenmerkt door **loonverschillen** en/of is **onbetaalde arbeid**, zoals het reproductieve werk op het vlak van zorg en het huishoudelijk werk, waar gezinnen en de lokale economie afhankelijk van zijn. Hun statuut binnen het gezin kan hen ook in een situatie van afhankelijkheid houden.
5. Het aantal mensen in de wereld dat aan chronische ondervoeding lijdt, is gestegen van 804 miljoen in 2016 tot 821 miljoen in 2017. In alle regio's ter wereld is het **meer waarschijnlijk voor vrouwen dan voor mannen om voedselonzekerheid te kennen**.⁵ Het Committee on World Food Security (CFS) is van mening dat het recht op voedsel, voedselzekerheid en voeding "enkel mogelijk is door het **bevorderen van gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen en meisjes**, de eerbiediging van hun rechten, de toegang tot bossen en grondrechten, ondersteunende diensten voor de landbouw en bossen, capaciteitsversterking en actie voor een gelijke deelname van vrouwen aan de besluitvorming"⁶.
6. Vrouwen op het platteland, kleinschalige landbouwers, ondernemsters en arbeidsters in de landbouw zijn het slachtoffer van **genderdiscriminatie** bij de toegang tot productiemiddelen en -diensten, de toegang tot kennis, opleiding, tot financiële diensten en technologische innovatie⁷. In veel gevallen worden mannen bevoordeeld door de traditionele gebruiken op het vlak van erfenissen en grondverdeling, zelfs wanneer de wetgeving de rechten van vrouwen erkent. Vrouwen hebben minder dan 15% van de landbouwgrond in de wereld in eigendom.⁸
7. De **natuurlijke rijkdommen**, en vooral grond, zijn voor vrouwen en mannen meer dan een productiemiddel. Ze hebben ook een **symbolische en identiteitsgebonden waarde**: deel

4 In Zuid-Azië en in Afrika ten zuiden van de Sahara, waar de landbouw nog altijd een belangrijke bron van werkgelegenheid is, heeft respectievelijk 71% en 59% van de werkende vrouwen, informeel werk in de landbouw, meestal als kleinschalige landbouwster, tegenover 47% en 56% van de mannen. "Progress of the world's women 2015-2016: Transforming economies, realizing rights", UN Women, p. 102 <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/4/progress-of-the-worlds-women-2015>

5 The State of Food Security and Nutrition in the World, FAO, 2018 <http://www.fao.org/3/I9553FR/i9553fr.pdf>

6 Rapport « Sécurité alimentaire et nutrition – faire la différence », Comité de la sécurité alimentaire mondiale, Rome, Italië, 9-13 oktober 2017, para 25 <http://www.fao.org/3/a-mv030f.pdf>

7 The State of Food and Agriculture 2011: Women and Agriculture, Closing the Gender Gap for Development, FAO, 2011, <http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e.pdf>; Dey de Pryck en Termine, 2014, geciteerd door FAO, La situation mondiale de l'alimentation et de l'agriculture : mettre les systèmes alimentaires au service d'une transformation rurale inclusive, 2017, p.24 <http://www.fao.org/3/a-i7658f.pdf> ; Recherche & Plaidoyer, n°15.

Agroécologie, plaidoyer pour une perspective de genre. Lutte contre la malnutrition et pour une souveraineté alimentaire, Le Monde selon les femmes, CIEF genre du Monde selon les femmes, Brussel, 2014

8 Facts and figures: Economic Empowerment, Essential to agriculture, UN Women, geraadpleegd op 24/05/2019 <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/economic-empowerment/facts-and-figures>

uitmaken van een gemeenschap en gemeenschappelijke waarden delen, die vooral worden gedragen door vrouwen.

8. Vrouwen, en vooral vrouwen op het platteland en uit inheemse gemeenschappen, zijn weinig aanwezig in de bestuurlijke ruimte en zijn nog altijd ondervertegenwoordigd in lokale, nationale en internationale instellingen, ondanks hun vaardigheden als leiders en actoren van verandering, en ondanks hun **recht om op gelijke wijze als mannen deel te nemen aan het democratisch bestuur**.⁹ Die deelname is ook belangrijk om hun rechten en het bestaande wettelijk kader te leren kennen en zich toe te eigenen.
9. Plattelandsgebieden zijn over het algemeen minder goed voorzien van **openbare diensten**, onder andere op het gebied van wegen, vervoermiddelen, gezondheidszorg en informatie- en communicatietechnologie (ICT). Vrouwen worden dus dubbel getroffen, want zij hebben minder toegang tot mobiliteit, kunnen minder een beroep doen op zorg, in het bijzonder ook op gynaecologische zorg dat van essentieel belang is, en ze hebben minder toegang tot ICT.
10. Vrouwen hebben **minder toegang tot ICT** dan mannen¹⁰. Op het platteland kunnen smartphones een instrument zijn om het isolement te doorbreken, voor opleiding en voor informatie over onder andere milieucrisissen, insectenplagen, de aankondiging en wijziging van wetten of de prijzen op de markt. ICT biedt nieuwe mogelijkheden voor werkgelegenheid en draagt in bepaalde gevallen bij tot de *empowerment* van vrouwen. Het is vooral belangrijk om ervoor te zorgen dat ICT ook toegankelijk is voor de 750 miljoen volwassen analfabeten over de hele wereld, waarvan het grootste deel vrouwen zijn¹¹. Maar ICT brengt ook nieuwe risico's met zich mee voor vrouwen, die bijzonder kwetsbaar zijn voor gevaren zoals cybergeweld, het zonder toestemming verspreiden van intieme privébeelden, intimidatie, identiteitsfraude of mensenhandel.
11. **Geweld op vrouwen** en de vele gevolgen daarvan (kwetsuren, ziekten zoals soa's en hiv, ...) beperken de mogelijkheid om te werken, de productiviteit en de middelen van bestaan van vrouwen op het platteland. Bovendien worden veel vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld of geweld hebben overleefd gestigmatiseerd en uitgesloten van gemeenschapsactiviteiten, waardoor hun bestaansmiddelen nog verder worden beperkt en ze nog kwetsbaarder zijn voor geweld.¹²
12. Door **grootschalige migratie** en **onthemding van de bevolking**, omwille van **gewapende conflicten** of **klimaatverandering**, kan het risico op conflict in de plattelandsgemeenschappen waar de mensen terechtkomen en zich vestigen toenemen, als gevolg van spanningen en

9 Global Gender Gap Report 2017, World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/performance-by-subindex/>

10 In Afrika ten zuiden van de Sahara heeft een vrouw 23% minder kans dan een man op een mobiele telefoon. "Women and Mobile: A Global Opportunity", GSMA et al., 2010, http://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2013/01/GSMA_Women_and_Mobile-A_Global_Opportunity.pdf

In sommige regio's op aarde verhinderen seksistische stereotypes dat vrouwen toegang hebben tot ICT omdat ze bijvoorbeeld onbekwaam worden geacht om met technologie te werken.

11 Institut de statistique de l'UNESCO, analphabétisme, <http://uis.unesco.org/fr/topic/alphabetisme>

12 ASC, Global Protection Cluster, 2015, Food security and agriculture: Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Action Reducing risk, promoting resilience and aiding recovery.

concurrentie voor de toegang tot grond en andere natuurlijke rijkdommen. Vrouwen op het platteland worden dan bijzonder sterk blootgesteld aan de traditionele bedreigingen van een gewelddadige omgeving. Seksueel geweld vormt een ernstige bedreiging in zowel conflictsituaties als in situaties waarbij vluchtelingen en ontheemden betrokken zijn.¹³ Bovendien kan het bestaande geweld, bijvoorbeeld door de partner, nog verergeren in situaties van conflict, post-conflict en ontheemding.¹⁴

13. De **pandemie van COVID-19**¹⁵ heeft de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen in verschillende domeinen vergroot en de broosheid en kwetsbaarheid van de levens, waar het kapitaal zich nooit om heeft bekommerd, zichtbaar gemaakt zoals blijkt uit het **ontbreken of de onzekere werking van de systemen voor sociale bescherming**¹⁶. Het **stilvallen van de economische activiteiten** en het **sluiten van de markten** in vele landen hebben zware economische gevolgen gehad voor de gezinnen en veel **moeilijkheden veroorzaakt voor de vrouwen en meisjes die in de informele sector werken**¹⁷. Tijdens de gezondheids crisis hadden de consumenten meer vertrouwen in de supermarkten, maar daar liggen de prijzen hoger. Daardoor werd de **toegang tot voeding moeilijk of zelfs onmogelijk** voor gezinnen in achtergestelde wijken en namen de problemen van ondervoeding toe. Wat betreft de **toegang tot de natuurlijke rijkdommen** heeft de gezondheids crisis in veel landen **de processen van grondroof versneld**. In Haïti is de grond die door de staat wordt toegekend aan verenigingen van boeren vrouwen onderhevig aan gewelddadige druk van privé-investeerders die door de overheid worden beschermd.
14. Bovendien worden **bestaande problemen op het platteland**, zoals het geweld van de armoede, de moeilijke toegang tot voeding en tot pensioen en het geweld op vrouwen en meisjes, **nog verergerd door de lockdownmaatregelen, die de vrouwen bijzonder sterk treffen**. In Chili hebben feministische netwerken de werkonzekerheid, de overmatige last van het huishoudelijk werk en intra familiaal geweld aangeklaagd¹⁸.
15. De COVID-19-crisis heeft ook **de toegang tot gezondheidszorg beperkt, vooral op het platteland**, en in het bijzonder de zorg in verband met de seksuele en reproductieve rechten. In Senegal hebben zwangere vrouwen nu meer moeilijkheden om in contact te komen met

13 Kate Lappin, Expert Paper prepared for UN Women, IFAD, FAO, WFP Expert Group Meeting 'Challenges and opportunities in achieving gender equality and the empowerment of rural women and girls', Enabling Just and Equitable Transitions through Rural Women's Power, september 2017 <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/62/egm/ep8%20%20kate%20lappin.pdf?la=en&vs=2828>

14 WHO, Violence against women, Intimate partner and sexual violence against women, Fact sheet, november 2016 <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>

15 Voor meer informatie over de analyse en de aanbevelingen van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling in verband met de COVID-19-pandemie, zie de nota van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling in functie van een gendergevoelige respons op de COVID-19-pandemie, 27 april 2020, https://argo-ccgd.be/sites/default/files/2020-04-27_note_genre_et_covid-19_fr.pdf

16 Le monde selon les femmes, COVID-19 au(x) Sud(s) | Bolivie : résistance et solidarité des femmes, Entretien avec Graciela López de REMTE Bolivie et Miriam Suárez de La Casa de la Mujer, (s.d.), <https://www.mondefemmes.org/covid-19-aux-suds-bolivie-resistance-et-solidarite-des-femmes/>

17 ONU Femmes, Explications : L'impact du Covid-19 sur les femmes et les filles, 20 mai 2020, <https://www.unwomen.org/fr/digital-library/multimedia/2020/5/explainer-covid19-impacts-women-girls>

18 Le monde selon les femmes, COVID-19 au(x) Sud(s) | Chili : ne frappez plus à des portes qui ne s'ouvrent pas, 17 juin 2020, <https://www.mondefemmes.org/covid-aux-suds-chili/>

een vroedvrouw en zijn er de voorbije maanden meer vrouwen overleden tijdens de bevalling¹⁹.

16. Ondanks al die moeilijkheden zijn er **alternatieven** ontstaan, gebaseerd op de lokale economie en een versterking van de sociale zekerheid. Die tonen het doorzettingsvermogen en de veerkracht van vrouwen tegenover de vele belemmeringen die zij moeten overwinnen. Op het platteland hebben vrouwen dankzij **kleinschalige boereneconomie** en **agro-ecologie** meegeholpen om de stedelijke bevolking te voeden. Soms hebben ze zelfs uit solidariteit een deel van hun productie weggeschonken.

2. Aanbevelingen:

In veel landen vrezen de vrouwenbewegingen dat de situatie die is ontstaan door COVID-19 een stap achteruit betekent in de strijd voor gendergelijkheid. De volgende stappen moeten dringend genomen worden:

1. De **versterking van de wetten voor gendergelijkheid en beleidscoherentie** opnemen in de **strategische dialoog met de partnerlanden** van de ontwikkelingssamenwerking en de partnerschapsakkoorden die daaruit voortvloeien, om een **nationaal structureel draagvlak te verzekeren in overeenstemming met de internationale verdragen**. Zo moet onder ander worden toegezien op de daadwerkelijke uitvoering van de conclusies die zijn afgesproken tijdens de 62ste Commissie voor de Status van de Vrouw, de Algemene Aanbeveling nr. 34 over de rechten van plattelandsvrouwen van het Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen en de conclusies van het Forum van het Committee on World Food Security (CFS) over *empowerment* van vrouwen in de context van voedselzekerheid en voeding. Daarvoor moeten voldoende menselijke en financiële middelen worden uitgetrokken. Er moet ook opleiding en begeleiding worden voorzien om die nieuwe modellen te kunnen opnemen.
2. De **systematische en structurele integratie van de genderdimensie** verzekeren, rekening houdend met de specifieke situatie en noden van vrouwen en mannen, bij het identificeren, formuleren, uitvoeren, monitoren en evalueren van alle **beleid**, ook inzake klimaat, **onderzoek en acties** in verband met ontwikkeling op het platteland en in de landbouw, op alle niveaus (lokaal, nationaal, regionaal, internationaal). Daarvoor moet een **inzameling en analyse van genderspecifieke data** worden verzekerd en moeten **genderindicatoren** worden opgesteld om de impact van het beleid op de man-vrouwverhoudingen te meten (positieve en negatieve effecten en evolutie van genderverhoudingen).
3. **Een gericht beleid voeren en financieren dat het recht op voedsel** van vrouwen en meisjes op het platteland wil garanderen door strategieën en programma's voor voedselzekerheid en voeding:
 - die het werk van vrouwen erkennen, vooral in de informele sector, en steun bieden aan het invoeren van een **sociale zekerheid voor vrouwen die actief zijn in de informele sector en in de landbouw**;

19 Le monde selon les femmes, COVID-19 au(x) Sud(s) | Sénégal : les énergies collectives pour sortir de la crise, Entretien avec Fatou Ndoye de l'ONG Enda Graf, (s.d.), <https://www.mondefemmes.org/covid-19-aux-suds-senegal-les-energies-collectives-pour-sortir-de-la-crise/>

- die een prioriteit maken van het **ondersteunen van voedselautonomie** door middel van een familiale agro-ecologische landbouw, korte ketens en de consumptie van lokale producten. De lockdown heeft bewezen dat die vorm van lokale consumptie het mogelijk heeft gemaakt om in te spelen op de voedselnoden van de bevolking tijdens de crisis. Die verworvenheden moeten nu worden behouden en versterkt;
 - die de **diversifiëring van de bestaansmiddelen** en van concrete oplossingen aanmoedigen, onder andere via steun aan vormen van solidaire economie ontwikkeld door vrouwen in de landbouw, de veeteelt en de verwerking van producten, over de hele keten, zodat zij kunnen genieten van de middelen die op die manier worden gegenereerd en ook toegang houden tot de beslissingsmacht in de verschillende stadia van de productie;
 - die de **capaciteiten ontwikkelt om te weerstaan aan de gevolgen van de klimaatverandering**;
 - die vrouwen toegang biedt tot **nieuwe duurzame landbouwtechnieken**, onder andere via vorming, en die het gebruik van de **traditionele kennis en knowhow van plattelandsvrouwen** –zoals agro-ecologische technieken – bevorderen en ervoor zorgen dat die mee worden opgenomen in maatregelen voor milieubescherming. Onderzoeksacties met actoren op het terrein en met onderzoekscentra en /of verenigingen moeten worden versterkt.
4. Een **instrument voor de financiering van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes op het platteland** ontwikkelen, dat onder andere het volgende wil bereiken:
- strategieën en programma's uitvoeren voor **empowerment** en **sensibilisering om**, van bij de geboorte, **seksistische stereotypes te ontcrachten**, die aan de oorsprong liggen van geweld op vrouwen en meisjes, segregatie op het werk en minder waardering voor de bijdrage van vrouwen in het algemeen;
 - plattelandsvrouwen aanmoedigen om zich te bevrijden van de rollen die hen worden toegekend en **andere carrièremogelijkheden te verkennen**, door hen bijvoorbeeld uit te nodigen om te kiezen voor beter betaalde en hoger gekwalificeerde zogenaamde mannelijke beroepen;
 - **de hiaten in de uitvoering van bestaande wetten en regelgeving beperken**. Zo moet er bijvoorbeeld een evaluatie komen van de toepassing van de regelgeving voor gendergelijkheid op het vlak van de ontwikkeling van het platteland en de landbouw in de SDG's;
 - de **autonomie van plattelandsvrouwen** bevorderen via **een gezamenlijke verantwoordelijkheid** van vrouwen en mannen **in het gezin en in de samenleving** en ook de **erkenning van zorg** als collectieve verantwoordelijkheid voor de samenleving, gezien het belang ervan voor de menselijke gezondheid en de voedsel- en voedingszekerheid²⁰ en de **financiering van betaalbare openbare diensten van een goede kwaliteit**;

²⁰ Report on Nutrition and food systems: Summary and Recommendations, High Level Panel of Experts, Committee on World Food Security, 11 september 2017, p. 9.

- **systemen van sociale bescherming** ontwikkelen die rekening houden met de specifieke noden van plattelandsvrouwen en een gelijke toegang voor vrouwen en mannen tot sociale bescherming garanderen;
 - vrouwen en meisjes op het platteland **volledige en afdoende informatie verstrekken over hun seksuele en reproductieve rechten** en ook daartoe **aangepaste diensten**. De thema's gezondheid, geweld en seksuele en reproductieve rechten moeten samen worden bekeken en worden gezien als integraal onderdeel van de rechten van vrouwen. Seksuele, affectieve en relationele opvoeding van tieners is met name een belangrijk instrument in de strijd tegen gedwongen kindhuwelijken en de daarmee gepaard gaande gezondheidsrisico's (tinerzwangerschappen, soa's, soi's, enz.).
5. In de **budgetten en opvolging van de uitgaven** van de programma's en acties voor plattelandsontwikkeling en in de landbouw en de strijd tegen klimaatopwarming (preventie, mitigatie, adaptatie en vermindering van de kwetsbaarheid) duidelijk maken dat er rekening wordt gehouden met de situatie van vrouwen en mannen, en dit via instrumenten als gendergevoelig budgetteren (*gender budgeting*).
6. Specifieke beleidsmaatregelen en programma's uitvoeren die zorgen voor **gelijke toegang van vrouwen tot middelen en tot zeggenschap over en overdracht van die middelen**²¹, dat wil zeggen:
- toegang tot **vernieuwende financiële instrumenten** die zijn aangepast aan de beperkingen van plattelandsvrouwen op het vlak van subsidies en kredieten via overheidsinvesteringen;
 - gelijke toegang voor vrouwen en mannen tot **opleiding** en de **(nieuwe) technologieën** in verband met duurzame ontwikkeling, gericht op de teelt en de diversifiëring van voedingsgewassen en het opbouwen van weerstand tegen de klimaatverandering;
 - de **daadwerkelijke deelname** van vrouwen aan bestuurs- en beheerinstanties van **grond en andere natuurlijke hulpbronnen**;
 - steun aan **programma's voor landhervorming en het veiligstellen van de rechten op grond**, die dezelfde rechten garanderen aan vrouwen en mannen, met name rechten op grond, en de toepassing daarvan binnen aanvaardbare termijnen. Dit zou onder andere moeten gebeuren via de uitvoering van de Vrijwillige Richtlijnen voor verantwoord beheer van grond, visgronden en bossen met betrekking tot de nationale voedselzekerheid²²;
 - de **herziening of het afkondigen van wetten** die de eerlijke toegang van vrouwen en mannen verzekeren tot water; tot zaaigoed; tot infrastructuur voor de landbouw, irrigatie, transport en opslag; tot inkomensgenererende activiteiten zoals de verwerking van landbouwproducten en ook het inbouwen en opwaarderen van activiteiten van vrouwen in de waardeketens. Er moet worden toegezien op een daadwerkelijke

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/hlpe/hlpe_documents/HLPE_S_and_R/HLPE_2017_Nutrition-and-food-systems_S_R-EN.pdf

21 Ibidem

22 Die Vrijwillige richtlijnen zijn formeel goedgekeurd door de Commissie voor Wereldvoedselzekerheid (CFS) in mei 2012. Ze zijn bedoeld om een verantwoord bodembegebruik van gronden, visgronden en bossen te bevorderen, rekening houdend met alle vormen van grondbezit: openbaar, particulier, gemeenschap, door een gemeenschap, een inheemse bevolkingsgroep, traditioneel of informeel. <http://www.fao.org/tenure/voluntary-guidelines/fr/>

deelname van vrouwen aan het financieel beheer van de landbouwproductie, de verwerking en de verkoop van landbouwproducten.

7. Meer erkenning geven voor de **rol van organisaties van plattelandsvrouwen als gesprekspartner en hun deelname** binnen de nationale en internationale instanties die voor hen van rechtstreeks belang zijn, op het vlak van mensenrechten, gendergelijkheid en voedselsoevereiniteit, ook binnen boer(inn)enorganisaties.²³
8. De **betrokkenheid van vrouwen binnen de privésector** ondersteunen **volgens een op de mensenrechten gebaseerde ontwikkelingsaanpak**. Daartoe is het belangrijk om een onderscheid te kunnen maken tussen de “privésector” die aan kleinschalige landbouw doet en de “privésector” van de grootschalige agro-industrie. De eerste kan en moet als prioritair worden gezien binnen de ontwikkelingssamenwerking, want vrouwen zijn inderdaad vertegenwoordigd in initiatieven van sociale en solidaire economie (productie, verkoop en verwerking van landbouwproducten).
9. Een regelgevend beleid inzake de **agro-industrie en ten gunste van de mensenrechten** goedkeuren en uitvoeren, in overeenstemming met het bindend internationaal verdrag over het bedrijfsleven en mensenrechten dat binnen de VN wordt onderhandeld. Dat beleid moet het volgende garanderen:
 - **Evaluaties van de impact van de activiteiten van bedrijven** – onder meer in verband met de agro-industrie en de mijnbouw – op het vlak van grondroof, de voedselzekerheid van gezinnen, de gezondheid en levenskwaliteit van vrouwen op het platteland: echte en systematische raadpleging van de basisgemeenschappen, en vooral vrouwen, en mogelijkheden om verzet aan te tekenen voor mensen wier rechten, zoals het recht op voedsel, worden geschonden.
 - **Transparantie** in de waardeketens over het soort activiteiten dat wordt toegewezen aan vrouwen en hun arbeidsomstandigheden – met oog voor gelijk loon en een veilige omgeving.
 - Maatregelen om te **strijden tegen de steeds onzekerder situatie van vrouwelijke arbeiders in de landbouw**, die kampen met loonvermindering, moeilijke werkomstandigheden, seizoensarbeid of onregelmatig werk, schending van hun rechten en geen of weinig toegang tot sociale bescherming.
 - Het **niet goedkeuren van vrijhandelsakkoorden met nefaste gevolgen voor de familiale landbouw, die grotendeels wordt gedragen door vrouwen in de landen van het Zuiden**.
 - Een **systematische analyse van de impact van vrijhandelsakkoorden vooraleer ze worden goedgekeurd**, om de specifieke gevolgen te beoordelen voor vrouwen en de effecten op het verdiepen van de genderkloof.

²³ Report on Nutrition and food systems: Summary and Recommendations, High Level Panel of Experts, Committee on World Food Security, 11 september 2017, p. 9.

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/hlpe/hlpe_documents/HLPE_S_and_R/HLPE_2017_Nutrition-and-food-systems_S_R-EN.pdf

10. De **toegang van vrouwen tot de lokale, regionale en internationale markten** bevorderen. Vrouwen moeten worden aangemoedigd om hun producten rechtstreeks te verkopen op de markt, waar de prijzen voordelig zijn, en moeten ook toegang krijgen tot transportmiddelen, huisvesting, verkoopruimten, informatie, enz. Verder moet er ook steun zijn voor plattelandsactiviteiten buiten of complementair aan de landbouw (seizoengebonden activiteiten, geïntegreerd toerisme).
11. Een **veilige omgeving** garanderen, de risico's voor de fysieke veiligheid bij landbouwactiviteiten veeteelt of verkoop analyseren, zoals bijvoorbeeld wanneer vrouwen zich verplaatsen naar het veld of naar de markt, en indien nodig afdoende veiligheidsmaatregelen voorzien.
12. De **toegang van plattelandsvrouwen tot ICT** bevorderen door middel van basisvorming, met inbegrip van alfabetisering, ook beroepsopleiding gericht op *empowerment*, en de **toegang tot middelen** als smartphones, computers en internetverbinding bevorderen, zodat zij hun capaciteiten kunnen versterken en beter geïnformeerd zijn, onder meer over hun rechten, de werking van de instellingen of de evolutie van de prijzen van producten op de verschillende markten. Het is ook nodig om te berekenen welke risico's er zijn dat deze programma's, omdat zij de culturele modellen in vraag stellen, negatieve gevolgen kunnen hebben voor de vrouwen zelf, voor hun gezin en hun kinderen.
13. De capaciteiten versterken van de **organisaties van plattelandsvrouwen** in hun acties op het vlak van:
 - **advocacy** (op nationaal en internationaal niveau) met de boer(inn)enorganisaties om hun onderhandelingsmacht te vergroten en zo meer steun te verwerven voor de lokale boerenlandbouw en die te laten erkennen als privé-landbouwsector en om het wetgevend kader met betrekking tot het recht op grond, waardig werk en gendergelijkheid te laten toepassen.
 - **behoorlijk bestuur binnen de landbouw en de rurale sector** zoals vorming en bijscholing van de leden, onderzoek naar de diversiteit van de boerenlandbouw, het identificeren van nieuwe leden;
 - **netwerking** van basisorganisaties waar vrouwen nieuwe vaardigheden en kennis verwerven op basis van lokale uitwisseling en voldoende zelfvertrouwen opbouwen om zich te kunnen inzetten voor maatschappelijke en politieke actie, onder andere over de klimaatverandering en om hun rechten op te eisen;
 - **sensibilisering van** de mannen op het platteland, religieuze en traditionele leiders, jongeren en opiniemakers met betrekking tot thema's die verband houden met gendergelijkheid op het platteland – ten gunste van waarden en methoden van de boerenlandbouw, voor vrede en tegen geweld.
14. Ondersteuning bieden aan **initiatieven van plattelandsvrouwen om de bevolking te beschermen** tegen misbruiken van multinationals of investeerders die de toegang tot grond, voedselzekerheid, gezondheid en biodiversiteit (onder andere op het vlak van zaaigoed) in het

gedrang brengen; tegen het onderdrukken van vreedzame maatschappelijke protestbewegingen onder leiding van vrouwen en mannen die de mensenrechten verdedigen; tegen geweld op vrouwen binnen het gezin en tegen de daaruit voortvloeiende straffeloosheid.

Voor de Adviesraad Gender en Ontwikkeling,

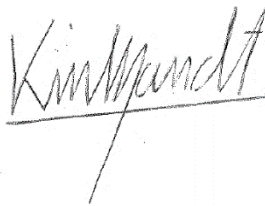
Lina Neeb

Voorzitter van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling

Katinka In't Zandt

Vice-voorzitter van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling

Adviesraad Gender en Ontwikkeling²⁴ met de steun van de werkgroep Gender en Landbouw, onder voorzitterschap van le Monde selon les femmes en met als actieve leden Broederlijk Delen, CNCD-11.11.11, Eclasio, Entraide & Fraternité, FOS, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en Oxfam-België.

²⁴ De leden van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling zijn CNCD-11.11.11, 11.11.11, de Nederlandstalige Vrouwenraad, de Franstalige Vrouwenraad, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en de Nederlandstalige en Franstalige academische wereld.